

36. Sorun odaklı çocuk kitaplarının okur-tepki teorisine göre incelenmesi: "Sadako" örneği

Nilüfer SERİN¹

APA: Serin, N. (2023). Sorun odaklı çocuk kitaplarının okur-tepki teorisine göre incelenmesi: "Sadako" örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 624-641. DOI: 10.29000/rumelide.1379202.

Öz

Çocuk okurların problemlili/zor konulara nasıl tepki vereceğini ortaya çıkarmak ve onun metinle olan etkileşimini görmek için tasarlanan bu araştırmanın temel amacı ortaokul öğrencilerinin sorun odaklı çocuk kitaplarına yönelik tepkilerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmada Sivas'ta bir devlet okulundan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile seçilen 44 ortaokul öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma modellerinden durum çalışmasına uygun olarak yürütülmüştür. Çalışmada ilk önce Eleanor Coerr'in "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" isimli kitabı kullanılarak etkileşimli okuma çalışmaları yapılmış, daha sonra öğrencilerin kitapla ilgili görüşleri bir form aracılığıyla toplanmıştır. Formda Hancock (2008) tarafından belirlenen Ulusoy (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan 4 soru ve araştırmacı tarafından eklenen 2 soru olmak üzere okur tepkilerini ölçmeye yönelik toplam 6 adet soru yer almaktadır. Veri analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler tablolar hâlinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin 113 metin merkezli, 110 okur merkezli cevap verdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin okudukları kitaptaki olaylara kişisel tepkiler verdikleri, duygu ve düşüncelerini aktarabildikleri, hikâyedeki olaylara katılma isteği duydukları, ana fikri tespit edebildikleri, karakterleri anladıkları, onlarla özdeşim kurdukları görülmüştür. Öğrencilerin tamamına yakını kitabı beğendiğini ve arkadaşlarına tavsiye edeceğini ifade etmiştir. Buna rağmen 30 öğrenci kitaptaki ölüm, savaş, hastalık gibi problemlili konulardan rahatsızlık duyduklarını, kitaptaki kahramanlarla empati kurduklarında çok üzüldüklerini belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Sorun odaklı çocuk edebiyatı, okur-tepki teorisi, metin, Sadako

Analysis of problem-oriented children's books according to the reader-response theory: The case of "Sadako"

Abstract

The main purpose of this research, which is designed to uncover how child readers respond to challenging/difficult subjects and to observe their interaction with the text, is to reveal middle school students' reactions to problem-oriented children's books. In line with this aim, 44 secondary school students selected from a public school in Sivas with easily accessible sampling method constitute the study group of the research. The research was conducted in accordance with the qualitative research design of a case study. In the study, interactive reading sessions were conducted using Eleanor Coerr's book "Sadako and the Thousand Paper Cranes," and then students' opinions about the book were collected through a questionnaire. The questionnaire includes a total of 6 questions designed to measure reader responses, consisting of 4 questions adapted into Turkish by Ulusoy (2016) based on

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü (Trabzon, Türkiye), niluferserin@trabzon.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3747-0981 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.08.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379202]

Hancock's (2008) framework, and 2 additional questions added by the researcher. Content analysis method was used for data analysis, and the obtained data were presented in the form of tables. The research revealed that students provided 113 text-centered and 110 reader-centered responses. It was observed that students gave personal responses to the events in the book they read, expressed their emotions and thoughts, felt a desire to engage with the story's events, were able to identify the main idea, understood the characters, and established a sense of empathy with them. Almost all of the students expressed that they liked the book and would recommend it to their friends. However, 30 students mentioned that they felt uncomfortable with problematic topics such as death, war, and illness in the book, and they expressed that they became very sad when they empathized with the heroes in the book.

Keywords: Problem-oriented children's literature, reader-response theory, text, Sadako

Giriş

Çocuk kitapları, edebiyat dünyasının çocukluğa açılan bir kapısı olarak düşünülebilir. Çocuk edebiyatı ile çocuğun estetik ve haz duygularının gelişimine katkıda bulunulurken aynı zamanda ele aldığı konular ile onun hayata hazırlanmasına da yardımcı olunmaktadır. İlk önce resimli kitaplar ile edebiyatla tanışan çocuk, bu kitaplar sayesinde hem kendini hem de çevresini tanımaya başlar. Sevgi, mutluluk, heyecan, korku, üzüntü gibi duygularını kendi yaşantısının yanı sıra kitaplar aracılığıyla da tanır ve onları kontrol etmeyi öğrenir. Ayrıca içinde yaşadığı toplumu tanmasına ve gerçek yaşamda karşılaşabileceği benzer olayları deneyimlemesine de yardımcı olur.

Günümüzde çocukların gelişimsel süreçlerine yardımcı olmak adına kitaplarda çocukların hayatlarında karşılaşabilecekleri tüm konulara yer verilebileceği düşüncesi doğmuş, bu da beraberinde "sorun odaklı çocuk edebiyatı" kavramını ortaya çıkarmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bu kavramın gelişimi incelendiğinde dünyanın çeşitli bölgelerinde farklı çocuklukların yaşanıyor olmasının, çocuğa ve çocukluğa farklı açılardan bakılmasının çocuk edebiyatında yer alan konuların şekillenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Çocuğun toplumlar tarafından farklı addedilişi kaderini de belirlemiş, çocuk tarih boyunca kölelikten özgürlüğe ve nihai birey olarak kabule doğru bir seyir göstermiştir (Baş, 2015: 3). Antik Çağ'da zaten çocuk bir değer olarak bile görülmediği için bu dönemde çocuk edebiyatından bahsetmek pek de mümkün görünmemektedir. Orta Çağ'a gelindiğinde çocuk algısının değişmeye başladığı, kilisenin baskın olması sebebiyle çocuk eğitiminde kutsal kitapların kullanıldığı görülmektedir (Oğuzkan, 1987). Batı toplumlarında çocuğun ayrıcalıklı bir yer edinmeye başlama süreci ise ancak 1760'lı yıllarda Rousseau'nun Emile adlı yapıtından sonra başlamıştır (Neydim, 2000: 12). Sanayi Devrimi, matbaa ve okullaşmanın artması da çocuğu bakış açısını değiştirmiş, eğitim sistemi ve çocuk edebiyatı buna göre şekillenmeye başlamıştır. O döneme kadar olan sözlü kültür ürünleri incelendiğinde ninni haricinde çocuklar için ayrı bir türün olmadığı, çocukların yetişkinlerle birlikte içerisinde şiddet, korku, cinsellik olan masalları dinlediği bilinmektedir (Özgül, 2005). 19. yüzyıldan itibaren ebeveynler ve eğitimciler çocuğu karşı daha korumacı bir bakış açısı geliştirmeye başlamış, 20. yüzyılın ilk yarısında da bu anlayış devam etmiş, ölüm, şiddet gibi aileleri rahatsız eden konular kitaplarda daha az işlenir hâle gelmiştir (Swenson, 1972'den akt. Öztürk, 2022). Bu dönemde çocuklukta yaşanan her şeyin çocuk psikolojisini doğrudan etkilediği düşüncesinden hareketle onların tüm kötülüklerden uzak tutulması ve sevgiyle büyütülmesi gerektiği fikri hâkimdir. Buna uygun olarak da kitaplarda yalnızca sevgi, dostluk, barış, yardımseverlik, çevre, hayvan sevgisi gibi olumlu özellikler taşıyan konulara yer verilmesi gerektiği, bu tarz konuların çocuğu göre olduğu savunulmaktadır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren antiotoriter eğilimler güç kazanmış, özellikle 70'li yıllarda

toplumsal sorunlara yer veren bir edebiyat anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır (Dilidüzgün, 1996). Bu durum çocuk ve gençlik edebiyatına da sirayet etmiş, çocukları her şeyden korumaya çalışarak büyütmenin onları cam bir fanusta büyütmeğe eş değer olduğu kanısı hâkim olmuştur. 80'li yıllarda Avrupa'da özellikle Almanya'da öğrenci hareketleri sonrasında çevre sorunlarını, cinsel sorunları, uyuşturucu sorunlarını, şiddet sorunlarını vb. ele alan yaklaşım gençlik yazınında da yer almaya başlamıştır (Çınar ve Asutay, 2020).

Çocuk ve gençlik yazınında her türlü konuya yer verilmesi gerektiğini savunanlar, çocukların hayatın gerçekleriyle tanışması gerektiğini ve edebiyatın bu konuda önemli bir rol üstlendiğini iddia etmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2018). Çocukların önemli bir kısmının kendi hayatlarında az veya çok çeşitli problemlerle karşılaştığı ve bunların üstesinden gelmek zorunda kaldığı düşüncesinden hareketle çocukların hayatı tanımaları ve olumsuz duygularla baş edebilmeleri için günümüzde çocuk kitaplarında her tür konuya yer verilmektedir. Burada önemli olan nokta konu seçimini sınırlamak değil, çocuğa, konuyu onu örselemeden, duygu sömürsü yapmadan, onun psikolojisine zarar vermeden, didaktizme saplanmadan ve estetik duyarlılıkları ihmal etmeden anlatabilmektir (Baş ve Kara 2022).

Çocuk kitaplarında her tür konunun yer alabileceği düşüncesi çocuk için zor veya hassas olan konuların kitaplarda nasıl ele alınacağı sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu tür kitaplar alan yazında sorun-problem odaklı edebiyat (Dilidüzgün, 1996; Şirin, 2007) olarak adlandırılmaktadır. Sorun odaklı çocuk edebiyatı, çocuklarla konuşurken yetişkinleri kaygılandıran konuları içeren çocuk kitaplarının genel adıdır (Öztürk, 2022). Çocuk okurun okuduğu kitaplarda çeşitli problemlerle yüz yüze geldiği ve bu sorunlarla başa çıkabilme yetisini de yine kitaplar sayesinde kazandığı edebiyat türü şeklinde de tanımlanabilir (Yılmaz ve Yakar, 2018). Özel amaçlarla yazılan bu kitaplarda çocuğun günlük hayatında da rastlayabileceği boşanma, farklı bir yere taşınma, akran zorbalığı, şiddet, yalnızlık, doğal felaket, ölüm, savaş, göç, ırkçılık, cinsellik, madde bağımlılığı gibi konular işlenmekte ve çocuklara bu durumla baş edebilmeleri için yardımcı olunmaya çalışılmaktadır. Turan (2005), çocukların bu tarz sorunlarla başa çıkmasında çocuk kitapları temel kaynak olmasa da onların sorunları veya duygularını fark etmeleri ve çözmeleri için yol gösterici olabileceğini ifade etmektedir. Dilidüzgün (1996) de çocuk okurun bilinçlenmesi, olaylara farklı açılardan bakabilmesi için bu tür konuların işlenebileceğini ifade eder. Tüfekçi (2014) bu tür sorunları çocuklardan saklamanın imkânsız olduğunu, bu yüzden çocuk edebiyatında travmatik konulara yer verilebileceğini belirtir. Konuyla ilgili literatür tarandığında sorun odaklı çocuk kitaplarının çoğunlukla şiddet, savaş, göç, ölüm, çok kültürlülük, engellilik, akran zorbalığı, boşanma, obezite, yoksulluk gibi konulara yöneldiği görülmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2018). Yurt dışı literatürde bu kitaplar aracılığıyla bibliyoterapi yapılabileceği üzerinde sıklıkla durulurken Türkiye'de yapılan çalışmalarda genellikle durum tespiti yapıldığı ve bu tür eserlerin sayıca az olduğu görülmektedir. Yılmaz ve Yakar (2018) da sorun odaklı çocuk edebiyatının Türkiye'de emekleme döneminde olduğunu ifade etmektedir.

Çocuklara sorun odaklı çocuk edebiyatı ürünlerinin sunulabileceği söylenirse de burada asıl önemli olan bu tür kitaplarla etkileşim içerisine giren çocukların bu kitaplar hakkında ne düşündüğüdür. Tüm edebiyat ürünlerinde olduğu gibi çocuk edebiyatında da eserin asıl tüketicisi olan çocuk okurların eserden ne anladığı, onda zevk uyandırıp uyandırmadığı önem arz etmektedir. Çocukların kitaplara yönelik tepkilerinin alınması her ne kadar önemli olsa da alan yazını incelendiğinde çocukların tepkilerine karşı ilgisiz kalındığı görülmektedir.

Okur-tepki teorisi

Eleştiri yöntemleri dış dünyaya, sanatçıya, esere ve okura dönük yöntemler olarak sınıflandırılabilir (Moran, 2014). Okuru merkeze alarak okur ve metin arasındaki ilişkiyi ortaya koyan yöntemlerden biri de “okur-tepki teorisi”dir. Kökenleri edebiyat teorisini Louise Rosenblatt’ın çalışmalarına dayanan okur-tepki teorisi, “Yeni Eleştiri” gibi geleneksel eleştirilere tepki olarak doğmuştur. Yeni eleştiri, eseri açıklamak için yazarın yaşam öyküsüne, tarihsel ve toplumsal koşullara, okura bakmak yerine metnin kendine eğilmekten ve onu kendi başına yeterli olan bir sanat eseri olarak yorumlamaktan yanadır (Moran, 2014). Rosenblatt (1995) ise metnin okuyucu onları bir dizi anlamlı sembole dönüştürene kadar kâğıt üzerindeki mürekkep lekesinden farksız olduğunu belirtir. Ona göre bir metin potansiyel okuyucularına göre binlerce farklı anlam kazanabilir.

Rosenblatt (1978), okuma eyleminin belirli bir zaman aralığında ve bağlamda metin ve okuyucu arasında gerçekteştiğini ve bu eylemin her okuyucu için kendine özgü olduğunu ifade eder. Ona göre okumayı metinde yalnızca yazar tarafından ortaya konulanları anlama süreci olarak düşünmek yerine, metin ile okuyucunun birleşimi olarak tasavvur etmek gerekir. Anlam, okuyucunun kendi deneyimlerine, kişiliğine ve mevcut zihin yapısına bağlı olarak metinle etkileşime girmesi sonucu oluşur ve diğer okuyucularla gerçekteşen etkileşimler sonucunda gelişir. Yani okuyucunun yarattığı anlam, metnin olduğu kadar okuyucunun da yansımasıdır (Kim, 2004). Bu yönüyle yöntem, “Alımlama Estetiği” (Jauss, Iser), “Duygusal Etki Kuramı” (Richards) gibi okuru merkeze alan diğer yöntemlerle (Moran, 2014) benzerlik gösterir.

Okur-tepki teorisinin önemli yönlerinden biri de estetik okuma ve bilgi amaçlı okuma olmak üzere iki tür okumadan söz etmesidir (Rosenblatt, 1982). Estetik okumanın temel amacı okuyucunun kendini metne kaptırması ve okuma deneyiminden keyif almasıdır (Graves vd., 2011). İnsanlar estetik amaçla okuma yaptıklarında kendi kişisel deneyimlerini, duygularını için içine katarak bir kitap karakterinin kimliğine bürünürler (Chou, 2015). Bu okuma eğlence amaçlı okuma diye de adlandırılabilir. Bilgi amaçlı okumanın temel amacı ise yeni bilgiler öğrenmektir. Bu okuma türünde akılda kalacak kavramlara, metinden elde edilen bilgilere, okuma sonrasında gerçekteşecek eylemlere odaklanılır (Chou, 2015).

Okuyucu tepki teorisi, öğrencilerin bir metinle etkileşim halinde bulunurken kişisel deneyimlerini ve ön bilgilerini kullanmayı, metindeki derin anlamlara ulaşmayı öğrenmesi ve eleştirel okuyucular hâline gelmesi için sınıf ortamında da kullanılabilir. Geleneksel sınıflarda yapılan okuma etkinliklerinde sadece öğretmenin metin hakkındaki yorumunun öğretilmesi öğrencinin metnin tek bir doğru yorumunun olduğunu düşünmesine ve genel olarak okumaya karşı olumsuz bir kanaat oluşmasına sebep olmaktadır (Mitchell, 1993). Bunun önüne geçebilmek için öncelikle her öğrencinin metinle ilgili kendi fikrini özgürce ifade edebileceği bir sınıf iklimi oluşturulması gerekmektedir. Burada öğretmenin görevi kolaylaştırıcı rolünü benimseyerek öğrencilerin metni uygun şekilde yorumlamasına yardımcı olmaktır. Bunun için okuyucu günlükleri, bloglar, okuma atölyeleri, edebiyat çemberleri, röportajlar, portfolyolar, tartişmalar ve Web 2.0 araçlarından yararlanılabilir (Woodruff ve Griffin, 2017). Bu tür teknikler hem öğrencilerin okumaya olan ilgisini teşvik eder hem de eleştirel okuma yeteneklerini geliştirir (Graves vd., 2011). Edebiyatla ilgili sınıf tartişmaları öğrencilerin tepkilerini ortaya çıkarmak, yorum derinliklerini artırmak ve farklı bakış açılarını görmelerini sağlamak açısından da oldukça yararlıdır (Mart, 2019).

Çocuk okurların problemlili/zor konulara nasıl tepki vereceğini ortaya çıkarmak, onun metinle olan etkileşimini, edebî yorumlarını görmek amacıyla bu tür bir çalışmanın yapılması gerektiği düşünülmüştür. Literatür taramasında okur-tepki teorisinin birçok farklı sınıfta uygulandığı ve çoğunlukla olumlu tepkiler aldığı görülmektedir (Leung, 2002; Louie, 2005; Harfitt ve Chu, 2011; Chou, 2015; Garzón ve Castañeda-Peña, 2015; Lohfink, 2015; Mizuno, 2015; Ulusoy, 2016; Karagöz, 2018; Çevik ve Müldür, 2019; Ateş ve Aktaş, 2020; Kank Uysal ve Ateş, 2020; Boubekur, 2021). Sorun odaklı çocuk kitaplarının okur-tepki teorisine göre ele alındığı bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Bu bağlamda, ortaokul öğrencilerinin sorun odaklı çocuk edebiyatı ürünlerinden biri olan "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" isimli kitaba yönelik tepkilerini okur-tepki teorisine uygun olarak ortaya koymak amacıyla bu çalışma tasarlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Çocuk okurların sorun odaklı kitaplara yönelik metin ve okur odaklı tepkileri nelerdir?
2. Çocuk okurların sorun odaklı kitaplara yönelik metin ve okur odaklı tepkilerinin dağılımı nasıldır?
3. Çocuk okurların sorun odaklı kitaplarla ilgili görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Ortaokul öğrencilerinin sorun odaklı çocuk kitaplarına yönelik tepkilerini ölçmek amacıyla hazırlanan bu araştırma, nitel araştırma modellerinden biri olan durum çalışmasına uygun olarak yürütülmüştür. Durum çalışması, sınırlı bir problemin derinlemesine betimlenmesini ve incelenmesini sağlayan, güncel bir duruma özgü sorulara cevap arayan araştırma modelidir (Merriam, 2013; Yin, 2018). "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" isimli eserin okur-tepki teorisine göre incelendiği çalışmada durum çalışmalarından bütüncül tek durum deseni tercih edilmiştir.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sivas'ta bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 23'ü kız, 21'i erkek olmak üzere toplam 44 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin 7'si 5, 15'i 6, 10'u 7 ve 12'si 8. sınıfa devam etmektedir. Örneklem seçiminde araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması, ulaşılabilir olması ve zamanı verimli kullanabilmek için kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2011) tercih edilmiştir. Çalışmaya katılacak öğrencilerin seçiminde gönüllülük esas alınmıştır.

Veri kaynakları

Araştırmanın temel veri kaynağını çocuk okurların okudukları kitapla ilgili görüşlerini yazdıkları dokümanlar oluşturmaktadır. Öğrencilere okur-tepki teorisine uygun olarak 6 adet soru sorulmuş ve yazılı olarak cevaplamaları istenilmiştir.

Diğer veri kaynağını ise 2. Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atom bombası atıldıktan 10 yıl sonra ortaya çıkan radyasyon sonucu hayatını kaybeden Sadako'nun hikâyesinin anlatıldığı "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" isimli eser oluşturmaktadır. Gerçek bir hayat hikâyesini anlatan eser 1977 yılında Eleanor Coerr tarafından kaleme alınmıştır. Eser, sorun odaklı çocuk edebiyatı kapsamında

değerlendirilebilecek savaş, ölüm ve hastalık konularını ele alması ve ortaokul seviyesindeki öğrencilere uygun nitelikli bir eser olması sebebiyle tercih edilmiştir. Cox (1988), bu eserin ölüm konusunda öğrencilere tavsiye edilebilecek çocuk-gençlik edebiyatı ürünlerinden olduğunu belirtir. Eserin seçilmesinde barışın ve umudun önemini evrensel boyutta anlatması, çocuğa görelilik ilkesine ve çocuk bakış açısına uygun olması, okul kitaplıklarında yer alan ve çocuklar tarafından tercih edilen bir kitap olması da etkili olmuştur. Yıldırım (2019) bu eserin ortaokul öğrencilerinin okumayı en çok tercih ettiği on kitaptan biri olduğunu belirtmiştir. Onur ve Topçuoğlu Ünal (2022) da yaptıkları çalışmalarında bu kitabı Türkçe öğretmenlerinin ortaokul öğrencileri için tavsiye ettiğini ifade etmiştir. Kitaba karar vermeden önce 1 Türkçe eğitimi alan uzmanı ve 2 Türkçe öğretmenin görüşüne başvurularak uzman görüşü alınmıştır.

100 sayfadan oluşan eser, Beyaz Balina Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Eserin başkahramanı Sadako isimli bir kız çocuğudur. Kitapta okulun atletizm takımında olan Sadako'nun Hiroşima'ya atılan atom bombasının yaydığı radyasyon yüzünden lösemi hastalığına yakalanması ve bu süreçte başından geçenler anlatılır. Japon geleneğine göre kâğıttan bin turna kuşu yapan herkesin dileği kabul olur. Sadako da umudunu kaybetmeden turna kuşları yapmaya başlar ama bin sayısına ulaşmadan hayatını kaybeder. Arkadaşları turna kuşlarıyla gömülebilmesi için kalan turna kuşlarını tamamlarlar. Daha sonra dünyanın farklı bölgelerinden toplanan çocuklar atom bombası yüzünden hayatını kaybeden tüm çocuklar ve Sadako için Hiroşima Barış Parkı'na bir barış heykeli dikerler.

Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri 2022-2023 Eğitim Öğretim Döneminin bahar yarıyılında toplanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 28.03.2023 tarihli E-81614018-000-2300019164 sayılı etik kurul izni ve Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğünden E-92255297-605.01-74522723 sayılı uygulama izni alınmıştır. Uygulama sürecinde ise şu aşamalar takip edilmiştir:

İlk önce her sınıf seviyesinde bu kitabı okumak isteyen gönüllü öğrenciler tespit edilmiş ve kitap öğrencilere dağıtılmıştır. Kitap okuma sürecinde her sınıf seviyesinde ayrı olmak üzere araştırmacı tarafından 3 ders saati etkileşimli okuma çalışmaları yürütülmüştür. Bu derslerde kitap araştırmacı tarafından sesli okunmuş, öğrencilerin kitaptan takip etmeleri istenmiştir. Böylece öğrencilerin tamamının kitabı okumuş olması ve çalışmadan kopmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Uygulama esnasında öğrencilerle kitabın olay örgüsü, kahramanların karakteristik özellikleri, 2. Dünya Savaşı, Japonya, Hiroşima, atom bombası, lösemi ve ölüm konularında konuşulmuş, öğrencilerin bu konular hakkında bilgi sahibi olması sağlanmıştır. Bu süreçte araştırmacı tarafından hazırlanan ve kitapla ilgili soruları içeren bir çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilerin çalışma kâğıdını doldurmaları istenmiş ve bu sorular sınıf içerisinde tartışılarak öğrencilerin kitapla ilgili düşünceleri sağlanmıştır. Okuma ve etkinlik sürecinde öğrencilerin esere verdiği tepkiler gözlemlenmiş, tartışma ortamı oluşturulmuş ancak onların fikrini değiştirecek olumlu veya olumsuz herhangi bir tepkide bulunulmamıştır. Çalışma kâğıdında yer alan sorular şunlardır:

- Dünya haritasında Japonya nerede bulabilir misin? Bu ülkede yer alan Hiroşima şehrini daha önce duymuş muydun?
- 6 Ağustos 1945 yılında Hiroşima'ya kim, neden atom bombası attı? Atom bombası atıldıktan sonra neler oldu?

- Sence Sadako'nun neden başı dönüyor?
- Lösemi nasıl bir hastalık biliyor musun?
- Ölüm riski taşıyan bir hastalığa yakalanan tanıdığın oldu mu? Sence onlara bu durum söylenmeli mi?
- Sence çok hasta olan biri hayatını nasıl geçirmek ister?
- Sadako'nun yaptığı turna kuşları sence işe yarayacak mı? Ona ne söylemek istersin?
- Kenji ölünce Sadako kendini nasıl hissetmiş olabilir? Bundan sonra ne yapmalı?
- Sadako'nun bin turna kuşu bitirerek hayatta kalma hayali bir anlamda gerçekleşti mi? Nasıl?
- Sadako'nun özelliklerini yazar mısın?
- Kitaba başka bir başlık önerir misin?
- Sen de Sadako için turna kuşları yapar mısın?

Daha sonra öğrencilerin esere ilişkin tepkilerini ölçmek amacıyla bir form hazırlanmıştır. Form, Hancock (2008) tarafından belirlenen Ulusoy (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan 4 soru ve araştırmacı tarafından eklenen 2 soru olmak üzere okur tepkilerini ölçmeye yönelik toplam 6 adet soru içermektedir. Oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve çalışma kâğıdı için 1 Türkçe eğitimi alan uzmanı ve 2 Türkçe öğretmenin görüşüne başvurularak formlara son hâli verilmiştir. Öğrencilere görüşme formunu doldurmaları için 40 dakika süre verilmiştir. Formda yer alan sorular şu şekildedir:

- Bu kitap kendini nasıl hissetmeni sağladı? Neden? (estetik)
- Bu kitabın kendi hayatınla veya tanıdığın biri ile ilgili hatırlattığı şeyler var mı? Kimi/neyi hatırlattı? (deneyimsel)
- Bu kitapta bize ne anlatılmak isteniyor? Hangi mesajlar verilmeye çalışılıyor? (yorumlayıcı)
- Eğer kitaptaki karakterlerden biri olmak isteseydin hangisini seçerdin ve neler yapmak isterdin? (bilişsel)
- Bu kitabı beğendin mi? Arkadaşlarına önerir misin? Neden?
- Bu kitapta anlatılan ölüm, hastalık veya savaş konusu seni rahatsız etti mi? Neden?

Verilerin analizi

Öğrencilerin okur tepkilerine yönelik verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin analizi aşamasında ilk dört soru için Wollman-Bonilla ve Werchadlo (1995: 564-565) tarafından geliştirilen Ulusoy'un (2016) Türkçeye uyarlayarak geliştirdiği kategoriler kullanılmıştır. Metin merkezli ve okur merkezli olmak üzere iki ana tema etrafında toplanan kategoriler şunlardır:

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
 Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
 Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Metin merkezli cevaplar

1. Hikâyeyi yeniden anlatma
2. Karakterleri anlama
3. Soru sorma
4. Tahmin etme
5. Ana fikir

Okur merkezli cevaplar

1. Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)
2. Hikâye ile deneyimleri arasında bağlantı kurma
3. Hikâyedeki olaylara katılma isteği

Araştırmacı tarafından öğrencilerin sorun odaklı çocuk edebiyatı eserlerine verdiği tepkiyi anlamak amacıyla sorulan iki soru için de cevaplar incelenmiş, uygun kod ve kategoriler oluşturulmuştur. Belirlenen kodlara göre öğrenci cevapları incelenmiş, sıklık değerleri tablolar hâlinde sunulmuş ve analizler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için veri analizi bir araştırmacı tarafından daha yapılmış ve kodlamalar üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Çalışmada kodlayıcılar arası görüş birliğinin %92 olduğu görülmüştür. Tabloların yorumlanması esnasında öğrenci görüşlerine yer verilmiş, öğrenciler Ö1, Ö2, Ö3... şeklinde kodlanmıştır.

Bulgular

Aşağıdaki tabloda öğrencilerin “Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu” isimli esere yönelik verdiği okur merkezli ve metin merkezli cevapların dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin “Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu” isimli eserle ilgili okur tepkileri

Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu	n	%
Metin Merkezli Cevaplar	113	50,67
Hikâyeyi yeniden anlatma	18	8,07
Karakterleri anlama	32	14,34
Soru sorma	0	0
Tahmin etme	24	10,76
Ana fikir	39	17,48
Okur Merkezli Cevaplar	110	49,32
Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)	44	19,73
Hikâye ile deneyimleri arasında bağlantı kurma	24	10,76
Hikâyedeki olaylara katılma isteği	42	18,83
TOPLAM	223	100

Öğrencilerin esere yönelik verdiği tepkiler incelendiğinde metin merkezli cevaplar (%50.67) ile okur merkezli cevapların (%49.32) birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Tabloya göre öğrenciler en fazla “kişisel tepki” (%19.73), “hikâyedeki olaylara katılma isteği” (%18.83), “ana fikir” (%17.48) ve “karakterleri anlama” (%14.34) temalarına yönelik cevap vermişlerdir. “Soru sorma”ya yönelik ise hiçbir

öğrenci cevap vermemiştir. Verilen öğrenci cevaplarından bazıları aşağıda kategoriler hâlinde sunulmuştur:

Hikâyeyi yeniden anlatma

Cevaplar incelendiğinde öğrencilerin bir kısmının (n=18) ana fikri veya kitapla ilgili hislerini anlatırken kitabı özetleme ihtiyacı duydukları görülmektedir. Bu durum öğrencilerin kendi fikirlerini yazma ya da kitabın vermek istediği mesajı çıkarmada sorun yaşamalarıyla ilişkili olabilir. Aşağıda öğrencilerin verdiği cevapların bazılarına yer verilmiştir:

"Çok kötü hissettim çünkü Sadako lösemiye yakalandığı için arkadaşı ona bin tane turna kuşu yaparsan yaşayabilirsin dedi. Sadako tam bin tane yapamadan öldü. ..." (Ö3-5. Sınıf)

"Hüzünlüydü. Arkadaşının ölmesi. 9-10 yıl sonra lösemiye yakalanması. Bin turna kuşunu bitiremeyip güçsüz kalması ve ölmesi. Bir yandan da sonu güzeldi. Sınıf arkadaşları bin turna kuşunu bitirdi ve onun anıtını yaptırdı." (Ö11-6. sınıf)

"2. Dünya Savaşında patlama sonucu lösemi olan kızı anlatıyor. Arkadaşının zor gününde yanında olan ilkokul arkadaşlarından bahsediyor. Ölen Kenji'den bahsediyor. Kenji öldükten sonra çaresiz bir şekilde ölmeyi beklemesini ve en sonunda onun da ölmesini anlatıyor. (Ö26-7. Sınıf)

"Annesi ve babası her gün ziyaretine gelir ve ona korkularını hissettirmemeye çalışır. Arkadaşı ona bir kâğıt getirir ve ona kâğıttan bin turna kuşu yapmayı öğretir ve ondan 1000 tane yapmasını ister ama o bitirmeden hayatını kaybetti." (Ö41-8. Sınıf)

Karakterleri anlama

Öğrenci cevapları incelendiğinde katılımcıların çoğunun (n=32) ana karakteri ve yan karakterleri iyi anladığı görülmektedir. Karakter özelliklerinden en çok bahsedilenler Sadako, Kenji ve Şizuko'dur. Öğrencilerin çoğunlukla bu çocuk karakterlerle empati kurdukları, onlar adına üzüldükleri, onlar gibi arkadaşları olmasını istedikleri göze çarpmaktadır.

"...Sadako ilk başta çok neşeli bir kızdı. Sonra lösemi oldu ve neşesini kaybetti. Bir de ben en çok Kenji'nin öldüğünü duyunca kendisinin de öleceğini düşündüğünde de üzülmüştüm." (Ö4-5. Sınıf)

"Şizuko olmak isterdim. Sadako'ya turna kuşu için bin tane turna kuşu yapardım. Sadako'ya çok sevineceği bir şey yapmak isterdim. Onun Japonya'daki hikayesini kitap yapmak ve Sadako diye heykel yapmak isterdim. (Ö5-5. Sınıf)

"Şizuko olmak isterdim ve hep Sadako'nun yanında kalırdım. Ona turna kuşu yapmasına yardım ederdim. Onun iyi hissetmesini sağlardım. Sadako heykeli yaparlarken de onlara yardım ederdim. Çünkü Şizuko Sadako'nun en iyi arkadaşı." (Ö12-6. Sınıf)

"Kenji olmak ve Sadako'ya güzel öğütler vermek isterdim. Ona kurtulacaksın iyi olacaksın derdim. Korkmamasını sağlardım. Onu mutlu ederdim." (Ö21-6. Sınıf)

Soru sorma

Çocuk okurların kitapla ilgili herhangi bir sorgulama davranışında bulunmadıkları ve soru sormadıkları gözlemlenmiştir.

Tahmin etme

Öğrencilerin yaklaşık yarısının (n=24) kitaptaki olaylar daha farklı olsaydı ya da kitaptaki karakterlerin yerinde kendileri olsaydı neler olacağıyla ilgili tahminde buldukları görülmektedir.

"Biraz üzülüm ve savaş çıkaranlara karşı nefret duydum. Keşke bu savaş olmasaydı milyonlarca insan ölmeseydi. Sadako da hayatta olabilirdi." (Ö14-6. Sınıf)

"Empati kurarak Sadako'nun hissettiklerini hissetmeye çabaladım ve çok çaresiz hissettim. Çok acı verici ve çok üzülüm Sadako adına. Ailesi için de çok zor olduğunu düşünüyorum. Onların yerinde olsaydım nasıl olurdu diye düşündüm. Çaresiz bir şekilde ölümü beklemek herhalde çok zor olurdu." (Ö27-7. Sınıf)

"Kitap kendimi kötü hissetmemi sağladı. Çünkü savaş insanların hastalıklara, kansellere yakalanmasını sağladı. Savaş olmasaydı bu hastalıklar olmazdı belki." (Ö42-8. Sınıf)

Ana fikir

Öğrencilerin çoğunun (n=39) kitabın vermek istediği mesajı anladığı ve ana fikre ulaştığı söylenebilir. Kimi öğrenciler bu soruda kitabı özetleme yoluna gitseler de çoğunlukla verilmek istenilen iletilerin bir veya birkaçına ulaşabilmişlerdir. Öğrenciler genellikle hastalık ve ölüm üzerine yoğunlaşmış, her ne olursa olsun umutlu olmak gerektiği üzerinde durmuşlardır. Barışla ilgili iletilere ulaşan öğrenci sayısı ise daha sınırlıdır.

"Bence Sadako ve hikâyesi bize barışı ve umudu anlatıyor. Hepimizin barış içinde yaşayabileceği bu dünyada savaşın gereksizliğini anlatıyor." (Ö8-6. Sınıf)

"Vazgeçmemeyi, asla pes etmemeyi, sonuna kadar savaşmayı anlatıyor." (Ö11-6. Sınıf)

"Bence bu hikâyede anlatılmak istenen şey hiç umudumuzu yitirmemeliyiz Sadako gibi. Sonunda başaramasak da o işi yapmaya devam ettirmeliyiz. Ölsek bile." (Ö14-6. Sınıf)

"Bu kitap bize savaşın ne kadar kötü ve dehşet verici olduğunu, savaşın çocukların, yetişkinlerin kaderiyle oynadığını anlatıyor. Barışın ne kadar önemli olduğunu, barışın olmadığı yerlerde bir sürü günahsızın hayatının değiştiğini anlatmak istiyor." (Ö33-8. Sınıf)

"Biraz da olsa moralimizi yüksek tutup mutlu olmaya çalışmalıyız çünkü bu sayede az da olsa bazı şeyleri yoluna koyabiliriz. Bu hayatta hastalıklara karşı da ne olursa olsun umutlu olmaya çalışmalıyız." (Ö43-8. Sınıf)

Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)

Öğrencilerin tamamının (n=44) kitapla ilgili kişisel tepki verdiği belirlenmiştir. Eseri genel olarak beğenmiş olmalarına rağmen bazı öğrenciler kitabı hüznü bulduklarını ve okurken çok üzgün

hissettiklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin verdikleri kişisel tepkilerde çocuk karakterle özdeşim kurmalarının da etkili olduğu söylenebilir.

"Bu kitap bende güzel bir his sağladı. Çünkü kız turna kuşu yaparken inandı, bin tane yaparsa yaşayacağını düşündü. Çok umut vardı." (Ö5-5. Sınıf)

"Bu kitabı okuyunca çok üzüldüm. Fakat Sadako'nun atomlardan etkilenen, hasta olan veya vefat eden binlerce insandan sadece bir tanesi olması ve Sadako'nun yaşadığı acılar beni daha çok üzdü. Sadako ölmüş olabilir ama yaşamıyla ve dünyaya yaydığı barış ve umut filizleriyle hala yaşıyor. Bence belki de bir sürü hasta ve zor durumda olan insan Sadako sayesinde umutlanıyor." (Ö8-6. Sınıf)

"Bu kitap kendimi kötü hissettirdi. Sadako'nun yerine koydum kendimi. Gerçekten tarif edemediğim bir ağlama hissi uyandırdı içimde. Buna bazen içinde bir yerde inanmasa da turnalara umut bağlaması beni çok etkiledi. Savaşın ne kadar ağır bir sonuca mal olması bana tekrar hatırlattı. Savaş bir vahşetti ya da çok büyük bir KABUS." (Ö33-8. Sınıf)

"Bence çok duygusaldı. Duygulanarak kitabın sonunu bekledim ve sonunda hayatını kaybetti. Bu beni ve arkadaşlarımı çok üzdü. Sadako'nun ölmesini hiç istemezdim." (Ö41-8. Sınıf)

"Kendimi Sadako yerine koydum ve düşündüm, çok üzüldüm. Bizim başımıza da gelebilir ama moralimizi yüksek tutmaya, mutlu olmaya çalışırsak kendimizi iyi hissetmemizi sağlayabiliriz." (Ö43-8. Sınıf)

Hikâye ile deneyimleri arasında bağlantı kurma

Öğrencilerin yaklaşık yarısı (n=24) hikâye ile kendi deneyimleri arasında bağ kurarken kalan öğrenciler bu soruyu boş bırakmışlardır. Verilen cevaplar incelendiğinde çoğunlukla ölen aile büyükleriyle veya pandemi döneminde hastalanan yakınlarıyla Sadako'nun geçirdiği hastalığı ilişkilendirdikleri görülmektedir. Burada verilen cevaplar hastalık, ölüm gibi sorun odaklı çocuk edebiyatı içerisinde yer alan konuların çocukların gerçek hayatlarında da rastladıkları problemler olmasını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

"Benim dedem ve anneannem Covid-19 olmuşlardı. O zaman iki teyzem de onlarla yaşıyordu. Dedem ve anneannemin testi pozitif çıkınca teyzelerim de çok korkmuştu. Ben de onlar kadar çok korkmuşum. Dedem ve anneannem depresyona girmişti ağlayıp duruyordu. Neyse ki iyileştiler. Kitap bana bunları hatırlattı." (Ö1-5. Sınıf)

"Bana kuzenimi hatırlattı. Kuzenimin gözüne cam batmasıyla başladı. Kuzenime doktor gözün olmayacak dediği halde o da Sadako gibi çok uğraştı. 3 sene 5 ay boyunca ameliyatlara girdi ve gözüne tekrar kavuştu." (Ö20-6. Sınıf)

"Annemin hastalanması ve onu 2 ay görememem bana bu kitabı hatırlattı." (Ö25-7. Sınıf)

"Bu kitap bana akciğer kanserine yakalanmış dedemi hatırlattı. Yaşamayı için dua ettiğim, tüm ciğerini kanser kaplamış dedemi. Sadako gibi umutla beklediğim günleri." (Ö33-8. Sınıf)

"Teyzem kanserden hayatını kaybetti. O günleri hatırlattı. Yani o günler bile çok üzücüydü. Ben teyzem kanser olunca çok üzülseysem Sadako'yu ve ailesinin durumunu hiç düşünemiyordum." (Ö43-8. Sınıf)

Hikâyedeki olaylara katılma isteği

Öğrencilerin tamamına yakını (n=42) kitabın içerisine dâhil olmak istediklerini belirtmişlerdir. Sadece 2 öğrenci kitaptaki olayları üzücü bulduğu için hikâyeye katılmak istemediklerini, hiçbir karakterin yerinde olmak istemeyeceklerini söylemiştir. Öğrencilerin çoğunlukla Sadako'nun arkadaşı Şizuko olmak istedikleri ve ona yardım etmek istedikleri görülmektedir. Aynı amaçla Sadako'nun doktoru, hemşiresi, abisi, kardeşi, annesi, babası olmak isteyen ve onu iyileştirmek, destek olmak isteyen öğrenciler de bulunmaktadır. Sadako'yu çok sevdiği için onun yerine geçmek isteyenler de olmuştur.

“Ben Şizuko olmak isterdim. Sadako'nun en iyi arkadaşı yani. Bence Sadako'nun kısa süre de olsa kendini iyi hissetmesi Şizuko sayesinde oldu. Zaten turna kuşu fikrini de Sadako'ya Şizuko vermişti. Benim Şizuko olmak istememin farklı nedenleri var. Ben Sadako'ya ve onun umut dolu hikayesine hayran kaldım. Sadako'yu tanımayı çok isterdim. Eğer Şizuko olsaydım elimden geldiği kadar Sadako'ya destek olmaya ve umut vermeye çalışırdım.” (Ö8- 6. Sınıf)

“Ben ona bakan doktor olmak isterdim. Çünkü Sadako'nun iyileşmesi için çaba gösterirdim. En azından moral verirdim.” (Ö14-6. Sınıf)

“Sadako olmak isterdim. Çünkü o çok iyi bir kız kimseyi kırmayan kimseyi incitmeyen bir kızdı Sadako.” (Ö25-6. Sınıf)

“Sadako'nun ailesi yerinde olmayı isterdim çünkü Sadako'ya sürekli moral verirdim hep mutlu olmasını sağlardım ve bu durum onun kendisini iyi hissetmesini sağlayıp düzelmesine yardımcı olabilirdi.” (Ö43-8. Sınıf)

“Kitaptaki hiçbir karakter olmak istemezdim. Çünkü bu çok acı bir şey. Eğer ben Sadako'nun kardeşi, arkadaşı veya anne babası olsaydım eminim kaldıramazdım. Ne evlat acısı çekmek isterim ne kardeş acısı çekmek isterim ne de senelerce aynı sıraları paylaştığım insanların, kardeşim gibi olan dostlarımın acısını çekmek isterim.” (Ö33-8. Sınıf)

Öğrencilerin sorun odaklı çocuk kitaplarından biri olan Sadako ve Kağıttan Bin Turna Kuşu isimli eseri beğenip beğenmediklerini anlamak amacıyla onlara “Bu kitabı beğendin mi? Arkadaşlarına önerir misin? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Öğrencilerin “Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu” isimli eseri beğenme / arkadaşlarına tavsiye etme durumları

Tema	Beğenme Nedeni	n	%
Beğendim / Tavsiye ederim	Güzel	20	45,45
	Akıcı	1	2,27
	Kahramanları sevdim	3	6,81
	Duygusal/hüzünlü bir hikâye	9	20,45
	Herkesin empati kurması lazım	2	4,54
	Herkes Sadako'nun hayatını öğrenmeli	3	6,81

Öğretici / Güzel mesajlar var	21	47,72
Beğenmedim / Tavsiye ederim	1	2,27

Öğrenci cevapları incelendiğinde bir öğrenci dışında tüm öğrencilerin beğendiği ve arkadaşlarına/alesine kitabı tavsiye etmek istedikleri görülmektedir. Beğenmediğini belirten öğrenci de sebebini ifade edememiş, hatta arkadaşlarına önereceğini söylemiştir: "Yani çok da beğenmedim. Arkadaşlarım sevecekse okusun, onlara önerebilirim."

Kitabı beğendiğini söyleyen öğrencilerin 21 tanesi içerisinde güzel mesajlar barındırdığı ve öğretici olduğu için beğendiklerini ve arkadaşlarına tavsiye edeceklerini söylemişlerdir. Çoğunlukla konuya/mesajlara odaklanan öğrenciler arkadaşlığı, barışın önemini, savaşın kötü olduğunu, sağlığın önemini, hayata tutunmayı, pes etmemek gerektiğini anlatması gibi sebeplerden ötürü kitabı beğendiklerini söylemişlerdir: "Bu kitabı okuduğumda çok beğendim ve okumayan arkadaşlara öneririm. Çünkü bu kitap bir şeylerden ders çıkarmayı ve pes etmemeyi anlatıyor." (Ö19-6. Sınıf) "Önerirdim ve kitabı çok beğendim. Bu kitap hayatın gerçeklerini bize anlatıyor. Savaşta günahsızların ve nice insanların hiç uğruna can vermelerini, barışın ne kadar önemli olduğunu, savaşın ne kadar kötü olduğunu." (Ö33-8. Sınıf) "Beğendim, arkadaşlarıma da öneririm çünkü onun da kitaptaki mesajları almasını isterim." (Ö36-8. Sınıf)

Kitabı beğendiğini söyleyen 20 öğrenci eserin estetik yönünü öne çıkararak güzel olması üzerinde durmuşlardır: "Beğendim önerirdim. Çünkü güzel, anlamlı, duygusal bir kitap. Arkadaşlarıma da önereceğim onlar da sever." (Ö40-8. Sınıf) "Evet beğendim çok güzel bir kitap. Küçük kızın öyküsünü anlatıyor. Arkadaşlarıma da aileme de öneririm." (Ö42-8. Sınıf).

Herkesin empati kurmasını ve Sadako'nun hayatını öğrenmesini istediği için arkadaşlarına tavsiye etmek isteyen öğrenciler ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: "Evet beğendim. Herkesin okumasını isterim çünkü onların yerinde olmayı düşünmelerini isterim." (Ö16-6. Sınıf) "Evet beğendim. Öneririm çünkü arkadaşlarımin da okumasını isterim ki Sadako'nun hikayesini bilsinler ve o atılan bombanın ne gibi hastalıklara sebep olduğunu bilsinler." (Ö28-7. Sınıf)

Kız öğrenciler genellikle duygusal, hüznü bir kitap olduğu için beğendiklerini dile getirmişlerdir: "Ben çok beğendim. Üzücü, duygusal ve acı bir kitaptı. Ben arkadaşlarıma da öneririm. Onlar da üzülür ama kitabı severlerdi." (Ö14-6. Sınıf)

Son olarak öğrencilerin sorun odaklı kitaplarla ilgili genel görüşlerini anlamak ve bu tarz problemler konulara bakış açılarını tespit etmek amacıyla "Bu kitapta anlatılan ölüm, hastalık veya savaş konusu seni rahatsız etti mi? Neden?" diye sorulmuştur. Öğrencilerin verdiği yanıtlara göre oluşturulan tablo aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 3. Öğrencilerin “Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu” isimli eserdeki konuları rahatsız edici bulma durumları

Tema	Kod	n	%
Evet (Rahatsız etti)	Savaş	11	25
	Lösemi / hastalık	5	11,36
	Ölüm	15	34,09
	Üzücü	5	11,36
	Empati	6	13,63
Hayır (Rahatsız etmedi)	Hayatın gerçekleri	6	13,63
	Güzel mesajlar	3	6,81
	Üzücü	5	11,36

Öğrenci cevapları incelendiğinde 14 öğrencinin kitapta anlatılan konulardan rahatsız olmadığı görülürken 30 öğrenci savaş, lösemi, hastalık, ölüm gibi konuların onları rahatsız ettiğini belirtmişlerdir. Bu konulardan rahatsız olduğunu söyleyen öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde aslında kitabı beğendikleri, rahatsız oldukları durumun savaş ve buna bağlı ölümler, hastalıklar olduğu görülmektedir.

Öğrenciler en çok kitapta ölümün anlatılmasından özellikle de küçük bir çocuğun ölmesinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bu konuda fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Evet etti. Çünkü o kadar insan öldü orada ve Sadako’nun ailesi, akrabaları, arkadaşları çok üzüldü.” (Ö6-5. Sınıf). “Sadako’nun ölümüne çok üzüldüm. Her şey güzel ama ölümle bittiği için çok üzüntülü bir durumdu.” (Ö27-7. Sınıf) “Evet, çünkü Sadako ölecek miyim diye düşündü. Bu hastalık lösemi beni üzdü. Ölünce kendimi hiç iyi hissetmedim. Onun yerinde olmak istemezdim ve savaş yüzünden bu durumu yaşadım.” (Ö32-7. Sınıf) “Rahatsız etti. Küçük kızın küçük yaşta ölmesini sağladı. Belki o küçük kızın büyüyünce gelecek hayalleri vardı.” (Ö42-8. Sınıf)

Öğrencilerin en çok rahatsız oldukları ikinci konu savaş olmuştur. Savaşın birçok kişinin ölümüne sebep olduğunu ve bu durumdan rahatsızlık duyduklarını anlatmışlardır: “Evet savaş beni çok rahatsız etti. Bu kocaman dünyanın insanlara yetmemesi ve kendilerinden bir farkı olmayan insanları acımasızca öldürmesi beni çok üzdü.” (Ö8-6. Sınıf) “Etmez mi çok üzdü. Savaş yüzünden bir sürü insan öldü. Yazık. Sanki savaşınca ellerine ne geçtiyse.” (Ö22-6. Sınıf) “Savaş rahatsız etti çünkü insanlar çok acı çektiler, çok insan öldü.” (Ö23-6. Sınıf) Aslında kitap değil ABD’nin Japonya’ya atom bombası atması rahatsız etti. Çünkü bir çok insan hayatını kaybetti ve bu çok üzücü bir şey. Çünkü savaştan 10 yıl sonra savaştan ölenler olmuş lösemiden.” (Ö44-8. Sınıf)

Savaşın etkilerinden biri olan lösemiye çocukların yakalanması da öğrencileri çok üzmüştür: “Evet etti. Çünkü kız daha annesinin karnında yakalandı hastalığa. Daha dünyaya adım atmadan annesinin vücudunda hasta oluyor.” (Ö5- 5. Sınıf). Burada öğrencilerin bu çocuklarla empati kurmaları da onların üzülmelerinin ve kitaptaki konuları üzücü ya da rahatsız edici bulmalarının temel sebepleri arasında yer almaktadır. Öğrencilerin bir kısmı bunu net bir şekilde ifade etmişlerdir: “Evet etti. Çünkü bu savaş olmasaydı da çocuklar, büyükler, yaşlılar ölmeseydi, sakat kalmasalardı. Belki biz de bu durumda olabilirdik. Empati kurduğumda çok üzüliyorum. İnşallah ileride böyle bir şey olmaz.” (Ö14-6. Sınıf) “Etti aynısı benim de başıma gelebilirdi.” (Ö36-8. sınıf)

Rahatsız olmadığını ifade eden öğrenciler ise ölüm, savaş, hastalık gibi konuların günlük hayatın içerisinde de olduğunu bu yüzden rahatsız olmadıklarını ifade etmişlerdir: "Hayır rahatsız etmedi çünkü normal olabilecek şey. Rahatsızlığın sonuçları böyle olabilir." (Ö30-7. Sınıf) "Etmedi. Çünkü ileride illa ki ben de yaşayabilirim böyle savaş, hastalık. Zaten herkesin sonu ölüm o yüzden etkilemedi." (Ö31-8. Sınıf).

Kitapta bu tür konuların anlatılmasının önemine vurgu yaparak güzel mesajlar verdiğini bu sebeple rahatsız olmadıklarını belirten öğrenciler de olmuştur: "Rahatsız etmedi çünkü en azından bir çaba vardı. Barışı, pes etmemeyi anlatıyordu." (Ö40-8. Sınıf). Kitaptaki konulardan rahatsız olmadığını ama hüznü bir konusu olduğunu söyleyen öğrenciler de mevcuttur: "Bu kitapta anlatılan konular rahatsız etmedi ama üzüldüm. Çünkü Sadako hayalini yerine getiremedi ve hastanede üzgündü." (Ö7-5. Sınıf).

Sonuç ve tartışma

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin sorun odaklı çocuk edebiyatı ürünlerinden biri olan "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" isimli kitaba yönelik tepkilerini okur-tepki teorisine göre analiz etmek amaçlanmıştır. Eser, yetişkinler tarafından çocuğa uygun olarak nitelendirilse de eserin değerini onu okuyan çocuk okurların belirleyebileceği düşünülerek böyle bir çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Öğrencilerin verdiği yazılı cevaplar incelendiğinde kitabı genel olarak beğendikleri ama kitaptaki ölüm, savaş, hastalık gibi problemlerin onların üzgün hissetmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" kitabına verdiği okur tepkilerinin %50.67'sinin metin merkezli, %49.32'sinin okur merkezli olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçların neredeyse eşit oranda olması, öğrencilerin çoğunun hem metni analiz edebildiğini hem de okur olarak kitapla etkileşim kurabildiğini göstermesi açısından önemlidir. Benzer şekilde Çevik ve Müldür (2019) 5. sınıf öğrencileriyle "Vapurları Seven Çocuk" kitabını kullanarak yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin %51.54 oranında okur merkezli, %48.46 oranında metin merkezli cevap verdiği sonucuna ulaşmışlardır. Literatür incelendiğinde bazı çalışmalarda okur merkezli cevapların daha yoğunlukta olduğu görülmektedir. Örneğin Ulusoy (2016) 2. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmasında öğrencilerin "Kırmızı Elma" kitabı için %63.52, "Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız'dan" kitabı için %64.66 oranında okur merkezli cevap verdiğini tespit etmiştir. Kanık Uysal ve Ateş (2020) de 5. sınıf öğrencilerinin "Küçük Kara Balık" kitabı için %59 oranında okur merkezli cevap verdiğini ortaya koymuştur. Ateş ve Aktaş (2020) ise 2. sınıf öğrencilerine üç farklı kitap okumuş, öğrencilerin "Köstebek Kuki" kitabına %47.1, "Piraye'nin Bir Günü" kitabına %43.5, "Bütün Gün Esneyen Prenses" kitabına %53.7 oranında okur merkezli cevap verdiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarının farklılık göstermesi okunan kitapların ve okurların farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Zaten okur tepki teorisinde de okuma sürecinin okur, metin ve çevre arasındaki ilişkiye bağlı olduğu belirtilmektedir (Rosenblatt, 1978). Sonuçlar bu ilişkiye bağlı olarak farklılık gösterse de tüm araştırmalarda çocukların kitaplara metin merkezli ve okur merkezli yanıtlar verdikleri, metin değiştiğinde deneyimlere ve çevreye bağlı olarak okur tepkilerinin de değiştiği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin okudukları kitaptaki olaylara kişisel tepkiler verdikleri, kendi duygu ve düşüncelerini aktardıkları, hikâyedeki olaylara katılma isteği duydukları, ana fikri tespit edebildikleri, karakterleri anladıkları, onlarla özdeşim kurdukları görülmüştür. Benzer bir çalışmaya imza atan Karagöz (2018) de öğrencilerin resimli çocuk kitaplarında anlatılanlarla kendi yaşamlarını özdeşleştirdiği, deneyimlerini yansıttığı, kişisel duygu ve düşüncelerine yer verdiği sonucuna ulaşmıştır.

Alan yazındaki birçok farklı çalışmada da çocukların okudukları kitaplara duygusal tepkiler verdikleri, kendi deneyimleriyle ile kitap arasında bağ kurduğu ortaya koyulmuştur (Yekeler ve Ulusoy, 2017; Çevik ve Müldür, 2019; Kanık Uysal ve Ateş, 2020). Çıkan sonuçlar çocuk okurların kitaplara estetik tepkiler verdiğini, edebî eseri kendine göre yorumlayarak yaratıcı bir alımlama sürecine girdiğini göstermesi açısından mühimdir. Bu yüzden dil derslerinde okur-tepki teorisinden yararlanılarak çocuğun metni yeniden yaratma sürecine girmeyi, deneyimlerinden daha fazla yararlanmayı ve eleştirel düşünmeyi öğrenmesini sağlayacak etkinlikler yapılabilir. Özellikle okuma anlama çalışmalarında sürekli soru cevap yaparak metin temelli sorularla öğrenciyi sıkmak yerine öğrencinin metni içselleştirmesini sağlayacak, kendi hayatıyla bağ kurmasına yardımcı olacak sorular sorulması daha faydalı olacaktır (Çevik ve Müldür, 2019). Garzón ve Castañeda-Peña (2015) da estetik okumanın başlayabilmesi için öğrencilerin akranlarıyla ve öğretmenleriyle okuma deneyimleri hakkında özgürce konuşmaya teşvik edilmesi gerektiğini ifade eder.

Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu isimli eserde yer alan ölüm, savaş ve hastalık konuları çocuklar için zorlayıcı olabilir. Kitabı okuyan öğrencilerin bir kısmı da bu konulardan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle kız öğrenciler kitaba duygusal tepkiler vermiş ve Sadako'nun ölümüne çok üzüldüklerini ifade etmişlerdir. Bunda çocukların kitabın başkahramanı olan Sadako'yla ve onun arkadaşlarıyla kendilerini özdeşleştirmelerinin etkisi oldukça fazladır. Zaten sorun odaklı çocuk kitaplarının asıl amaçlarından biri de çocukların bu konulara karşı farkındalık kazanmalarınıdır (Yılmaz ve Yakar, 2018). Bunun için çocukların kitabın kahramanlarıyla empati kurması ve onun yaşadığı problemlerle nasıl başa çıktığını gözlemlemesi istenilir. Bu sayede çocuk kendi deneyimlemediği sorunları kitaplardaki çocuk karakterler sayesinde tanıma imkânı bulmaktadır.

Öğrencilerin verdiği okur tepkileri onların okuma zevki ve okudukları kitabı nasıl yorumladıklarıyla ilgili önemli ipuçları barındırmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin seçiminde ve okuma derslerinin planlanmasında bu tepkilerin dikkate alınması gerekmektedir. Öğrenci okurken zevk aldığı, kendi hayatıyla bağlantı kurduğu, karakteriyle özdeşim kurduğu bir kitapla karşılaştığında kitabı anlamlandırması da okuma alışkanlığı kazanması da daha kolay olacaktır.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde çalışılmıştır. İlerleyen çalışmalarda farklı yaş gruplarının aynı kitaba verdiği tepkiler karşılaştırılabilir.
- Farklı problemlere odaklanan çocuk kitapları seçilerek çocukların hangi probleme nasıl tepki verdiği ortaya konulabilir.
- Öğrencilerin verdikleri cevapları arkadaşlarıyla paylaşmaları istenerek çocukların kitap üzerinde tartışması sağlanabilir.
- Öğrencilerin eleştirel okuma becerisini geliştirecek okuma etkinlikleri yapılabilir.
- Sorun odaklı çocuk edebiyatı eserleri, çocuk okurların tepkileri dikkate alınarak oluşturulabilir.

Kaynakça

- Ateş, S., & Aktaş, N. (2020). Duygu durumlarının farklılaştığı resimli çocuk kitaplarına yönelik okuyucu tepkilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 6(3), 726-745.
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı* (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, B., & Kara, A. (2022). Çocuk edebiyatında aykırı bir tema: Yas "Boşluk" örneği. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 207-217.
- Boubekur, S. (2021). Teaching short stories through the use of the reader-response theory: Second-year students at Dr. Moulay Tahar University-Saida. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 12(2), 83-92.
- Chou, C. (2015). Engaging EFL students in e-books using reader-response theory. *The Reading Matrix: An International Online Journal*, 15(2), 167-181.
- Coerr, E. (2022). *Sadako ve kâğıttan bin turna kuşu*. (A. B. Pekiner, Çev.). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.
- Cox, A. B. (1988). Children and death. *Children's Book and Media Review*, 9(2), 1-7.
- Çevik, A., & Müldür, M. (2019). "Vapurları seven çocuk" adlı kitabın okur-tepki teorisi ile değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(3), 40-50.
- Çınar, S., & Asutay, H. (2020). Sorun odaklı gençlik yazınında çevre ve genç aktivistler. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 87-106
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Garzón, E., & Castañeda-Peña, H. (2015). Applying the reader-response theory to literary texts in EFL-pre-service teachers' initial education. *English Language Teaching*, 8(8), 187-198.
- Graves, M., Juel, C., Graves, B., & Dewitz, P. (2011). *Teaching reading in the 21st century: Motivating all learners* (5th ed.). Boston, MA: Pearson. doi:10.1598/RT.64.7.9
- Hancock, M. R. (2008). *A celebration of literature and response: Children, books, and teachers in K-8 classrooms* (3rd ed.). Columbus, Ohio: Pearson-Merrill Prentice Hall.
- Harfitt, G., & Chu, B. (2011). Actualizing reader-response theory on L2 teacher training programs. *TESL Canada Journal*, 29(1), 93-103.
- Kanık Uysal, P., & Ateş, S. (2020). Okur-tepki teorisi: Küçük kara balık örneği. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 777-796.
- Karagöz, B. (2018). Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin resimli çocuk kitaplarına ilişkin tepkileri üzerine bir inceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1198-1218.
- Kim, M. (2004). Literature discussions in adult learning. *Language and Education*, 18(2), 145-166.
- Leung, C. (2002). Bicultural perspectives and reader response: Four American readers respond to Jean Fritz's Homesick. *Canadian Modern Language Review*, 60(1), 27-54. doi:10.3138/cmlr.60.1.227
- Lohfink, G. (2015). Struggling readers' "noticings" to make meaning of picture books. *The Open Communication Journal*, 9, 12-22.
- Louie, B. (2005). Development of empathetic responses with multicultural literature. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 48(7), 566-578. doi:10.1598/JAAL.48.7.3
- Mart, Ç. T. (2019). Reader-response theory and literature discussions : A springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, 56(2), 78-87.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mitchell, D. (1993). Reader response theory: Some practical applications for the high school literature classroom. *Language Arts Journal of Michigan*, 9(1), 41-53. doi:10.9707/2168-149X.1604

- Mizuno, K. (2015). From reading books to sharing books: Going beyond the virtuous circle of the good reader. *The Language Teacher*, 39(2), 16-21.
- Moran, B. (2014). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neydim, N. (2000). *Çocuk ve edebiyat*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, A. F. (1987). Dünya çocuk edebiyatının ana çizgileri. *Çocuk edebiyatı yllığı* (Haz. M. R. Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Onur, N., & Topçuoğlu Ünal, F. (2022). Ortaokul öğrencileri için Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine göre oluşturulan tavsiye kitap listesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 10(3), 126-161.
- Özgül, M. K (2005). Edebiyatın çocukluğu– çocukluğun edebiyatı. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 472-487.
- Öztürk, H. (2022). Sorun odaklı çocuk edebiyatı ve ölüm teması. *TYB Akademi, Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 105-140.
- Rosenblatt, L. M. (1978). *The reader, the text, the poem: The transactional theory of literary work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Rosenblatt, L. M. (1982). The literary transaction: Evocation and response. *Theory into Practice*, 21(4), 268-277.
- Rosenblatt, L. M. (1995). *Literature as exploration* (5th ed.). New York: Modern Language Association of America.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Kök Yayıncılık.
- Turan, L. (2005). Arkadaş edinme güçlüğü çeken çocukların problemlerini çözmede çocuk edebiyatından yararlanma. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 124-135.
- Tüfekçi, C. D. (2014). *Çocuk edebiyatı kuramsal yaklaşım*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Ulusoy, M. (2016). Resimli çocuk kitapları ve okur-tepki teorisi. *İlköğretim Online*, 15(2), 487-497.
- Wollman-Bonilla, J., & Werchadlo, B. (1995). Literature response journals in a first-grade classroom. *Language Arts*, 72, 562-570.
- Woodruff, A. H., & Griffin, R. A. (2017). Reader response in secondary settings: Increasing comprehension through meaningful interactions with literary text. *Texas Journal of Literacy Education*, 5(2), 108-116.
- Yekeler, A. D., & Ulusoy, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin bilgi verici resimli çocuk kitaplarına yönelik tepkileri. *Journal of Anatolian Cultural Research*, 1(2), 20- 39.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, B. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin okumayı en çok tercih ettikleri kitaplar üzerine bir inceleme (Trabzon ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yılmaz, O., & Yakar, Y. M. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet*, 2, 29-42.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods*. Sage Publications.